

УДК 373.542:811.161.2

Михальчук Олена Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID 0000-0001-6991-0588
mikhalchyklena@gmail.com

Ніколаєску Інна Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID 0000-0002-7040-986X
nikolaesku@ukr.net

Степанова Наталія Михайлівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», м. Черкаси, Україна
ORCID 0000-0002-6842-629X
stepanova76@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ЗАСОБАМИ ІКТ У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД

Анотація. У статті розглянуто проблему професійно-педагогічної самореалізації викладачів у закладах післядипломної педагогічної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Обґрунтовано актуальність створення й упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти дистанційного спецкурсу «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ у міжкурсовий період». На основі аналізу наукових праць, синтезу навчально-методичних ідей, узагальнення власного досвіду педагогічної роботи представлено орієнтовний тематичний план спецкурсу. Описано змістове наповнення змістових модулів дистанційного спецкурсу. Наголошено, що ефективність упровадження й використання в освітній практиці закладів післядипломної педагогічної освіти дистанційного спецкурсу залежить від рівня фахової освіти та ІК-компетентності викладачів. Акцентовано увагу на поєднанні теоретичних, практико-спрямованих завдань, а також завдань, які мають творчо-креативний характер. Зазначено, що дистанційний спецкурс містить не лише теоретико-практичний зміст, але питання для самостійного вивчення та осмислення. Значну увагу під час опанування дистанційного спецкурсу приділено індивідуальній самостійній роботі викладачів. Обґрунтовано ідею про те, що ефективність упровадження дистанційного спецкурсу буде залежати від рівня початкових знань, який передбачає володіння викладачами базовими знаннями з основ комп'ютерної грамотності, наявність доступу до мережі Інтернет і необхідного технічного забезпечення. Робота має міждисциплінарний характер, тому написана на перетині проблемних сфер педагогіки, психології, філософії, інформатики. Такий досвід буде цікавим для фахівців у галузі професійної освіти та інформатизації.

Ключові слова: професійно-педагогічна самореалізація викладача; післядипломна педагогічна освіта; інформаційно-комунікаційні технології; дистанційний спецкурс; мультимедійні презентації.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Роль і рівень професійно-педагогічної самореалізації науково-педагогічних працівників є однією з важливих характеристик фахівця. У зв'язку з цим дієвим чинником підвищення такого рівня є безупинний процес навчання викладачів, який орієнтований на «...формування особистісних якостей людини, які визначають не лише її суто професійні характеристики, але й стиль мислення, рівень

культури, інтелектуальний розвиток» [1, с. 9], а також «...надання кожному індивідові проблемного простору та сфери діяльності, необхідної для розвитку його ініціативи та формування його самостійного судження» [2-4].

Однією з інноваційних форм неперервної освіти викладацької аудиторії є дистанційне навчання і різноманітні дистанційні авторські спецкурси, які в кінцевому результаті мотивують кожного учасника педагогічно самореалізуватися, а також відкривають поле можливостей для професійного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що питанню професійно-педагогічної самореалізації викладачів вищої школи та їх підготовки присвячена низка досліджень. Наукові основи ефективності самореалізації викладачів закладів вищої освіти під час здійснення їхньої професійної діяльності обґрунтовано в працях: Є. Барбіної [5] (розкрито формування педагогічної майстерності викладача в системі неперервної педагогічної освіти; А. Кузьмінського [6], В. Лугового [7] (представлено теоретико-методологічні основи й тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні, особливості професійної діяльності викладача); Н. Лосевої [9] (з'ясовано сутність самореалізації особистості викладача вищого навчального закладу як свідомий, з власної ініціативи, творчий процес утілення в професійній діяльності своїх індивідуальних, професійно-особистісних якостей і властивостей за визначеними цілями та цінностями з метою відтворення себе у своїй сутності як особистості й професіонала, знаходження свого місця в суспільстві та надання в процесі професійно-педагогічної діяльності своїм студентам як можливостей для їх самореалізації, так і зразка успішного «життя в професії»); О. Коваленко [8] (обґрунтовано теоретичні основи професійно-методичної підготовки викладачів) та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та методичних розробок різних аспектів проблеми, які близькі до нашого дослідження, ми констатуємо, що навчально-методичне забезпечення у вигляді авторських курсів, дистанційних форм навчання для викладачів, особливо у міжкурсовий період, для підвищення рівня професійного зростання представлено фрагментарно, а щодо деяких тем, взагалі відсутнє.

Метою статті є висвітлення особливостей професійно-педагогічної самореалізації викладачів засобами ІКТ у міжкурсовий період на основі опанування авторського дистанційного спецкурсу «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ».

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою спрямування викладачів на розв'язання завдань професійної освіти, а також зумовленості потребам науково-педагогічних працівників у професійному неперервному зростанні засобами ІКТ нами було розроблено й упроваджено в освітній процес системи післядипломної педагогічної освіти авторський дистанційний спецкурс «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ».

Для розміщення авторського дистанційного спецкурсу ми обрали освітні платформи, якими користуються заклади післядипломної освіти, адже, враховуючи останні зміни в законодавчому полі освіти України (Концепція «Нова українська школа» (2016), Закон України «Про освіту» (2017), такі освітні установи мають право за різними формами підвищувати кваліфікацію педагогічних працівників.

Дистанційний спецкурс «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ» давав можливість як викладачам закладів післядипломної педагогічної освіти, так і іншим науково-педагогічним працівникам без перерви від

основного виду діяльності, отримати нові знання з основ професійно-педагогічної самореалізації.

Для ефективного функціонування розробленого нами дистанційного курсу у системі післядипломної педагогічної освіти важливим є *принцип початкових знань*, який передбачав володіння викладачами базовими знаннями з основ комп'ютерної грамотності, наявність доступу до мережі Інтернет та необхідне технічне забезпечення для повноцінного опанування теоретико-практичним матеріалом спецкурсу.

Основою розробки дистанційного спецкурсу слугувала ідея щодо поєднання теоретичних, практико спрямованих (професійно-діяльнісних) завдань і завдань самопізнання, самоосвіти та саморозвитку. Відповідно до цього пропонується дистанційний спецкурс містити три взаємопов'язані модулі, які завершувалися контрольним тестуванням.

Тематичний план дистанційного спецкурсу «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин / кредити ECTS
<i>Змістовий модуль I. Теоретичні основи професійно-педагогічної самореалізації викладача</i>	
1.1. Витоки професійно-педагогічної самореалізації особистості у контексті сучасної педагогічної думки	2
1.2. Проблема професійно-педагогічної самореалізації педагога	2
1.3. Особливості професійно-педагогічної діяльності викладача	2
Всього годин / кредиту на модуль	6 / 0,2
<i>Змістовий модуль II. Освітній потенціал закладів післядипломної педагогічної освіти щодо професійно-педагогічної самореалізації науково-педагогічних працівників</i>	
2.1. Сутність професійно-педагогічної самореалізації викладача в умовах інформаційно-комунікаційного простору	2
2.2. ІК-компетентність як передумова професійно-педагогічної самореалізації викладача	2
2.3. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології як чинник модернізації системи післядипломної педагогічної освіти	2
Всього годин / кредиту на модуль	6 / 0,2
<i>Змістовий модуль III. Проектування процесу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної педагогічної освіти</i>	
3.1. Інформаційно-комунікаційні технології підтримки професійно-педагогічної самореалізації (електронні публікації, електронні журнали, електронні монографії, електронні конференції, електронні наукові форуми, блоги та соціальні мережі, портфоліо та веб-портфоліо)	4
3.2. Розробка та наповнення методичних віртуальних форм	4
3.3. Інноваційні форми та методи реалізації процесу професійно-педагогічної самореалізації викладача	4
3.4. Хмарні технології в освітньому процесі	4
Підсумковий тест-контроль.	2
Всього годин / кредиту на модуль	18 / 0,6
Всього годин / кредити	30 / 1,0

Для роботи у дистанційному спецкурсі викладачам пропонувалося ознайомитися із першим кейсом навчальних матеріалів, де було вміщено інструкції, короткі

теоретичні аспекти щодо опанування навчальних тем, презентації, перелік Інтернет-ресурсів та джерел.

Слід зазначити, що розроблений нами дистанційний спецкурс «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ» передбачав упровадження системи контролю щодо виявлення педагогами рівня знань та умінь застосовувати отримані знання у власній професійній діяльності. Тому після завершення вивчення спецкурсу викладачам пропонувалося пройти підсумковий тест-контроль, який будовався як на основі оперативного зворотного зв'язку (тобто віднайти потрібну інформацію завдяки пропонованим посиланням на електронні ресурси), так і на основі звертання-консультації до викладача-тьютора спецкурсу.

Коротко опишемо інформаційне наповнення і завдання кожного змістового модуля.

Навчання викладачів за модулем «*Теоретичні основи професійно-педагогічної самореалізації викладача*» спрямовувало їх на засвоєння базового поняття самореалізації та суміжних термінологем, а також сприяло більш глибокому розумінню ними походження та сутності самореалізації особистості викладача в теорії й практиці наукового пізнання.

Окрім ознайомлення з генезою походження самореалізації особистості, зміст модуля передбачав опрацювання й здійснення аналізу нормативно-правових документів, які регламентують особливості професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників. Вивчення й аналіз відповідних документів (Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепції «Нова українська школа», «Положення про систему післядипломної освіти в Україні», наказу МОН «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» та ін.) дозволив викладачам виокремити такі вимоги до власної професійно-педагогічної діяльності, а саме: наявність головних складових компетентності (професійна, інформаційна, комунікативна, правова компетентності); високий (системномодельючий) рівень загальнонаукових та спеціальнонаукових (фахових) знань і умінь; високий рівень загальної культури, загальної освіченості, прийняття загальнолюдських та професійних цінностей; комунікативна культура; креативність; високий рівень психофізіологічної та психологічної саморегуляції, здатність працювати в умовах підвищеного психологічного навантаження, зумовленого багатофункціональністю, великим обсягом та часом професійної діяльності.

Отже, за результатами навчання за цим модулем викладачі мали можливість усвідомити значення самореалізації для здійснення результативної професійної діяльності, сутності поняття «самореалізація особистості», специфіку професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників.

Наведемо кілька підтверджень нашого науково-педагогічного експерименту. Так, з метою визначення рівня усвідомлення сутності професійно-педагогічної самореалізації був застосований авторський он-лайн опитувальник. Пропоновані запитання стосувалися спектру знань і навичок, необхідних викладачеві та сприяли виявленню рівня значущості професійно-педагогічної самореалізації викладача під час виконання ним професійних обов'язків.

Зокрема, у відповідях на запитання, у якому запропоновано продовжити речення «Самореалізація особистості – це ...», більшість викладачів віддали пріоритет такій характеристиці, як «реалізація власного творчого потенціалу». На цю, найбільш часто згадувану характеристику, вказали 42% респондентів. Практично настільки ж часто названо таку якість, як «прагнення до професійного самовдосконалення» (21,9%),

«самоорганізаційні здібності» (18,7 %), тобто наголошено на особливій значущості наявності та здатності до саморозвитку.

Відповідь на запитання «Наскільки важливим у Вашій діяльності є процес самореалізації?» ми запропонували викладачам проранжувати варіанти тверджень у міру значущості для них. Результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати опитування викладачів щодо важливості самореалізації у професійній діяльності

Твердження	Ранг
Самореалізація допомагає мені будувати власну кар'єру та гармонійно почуватися на роботі	1
Вважаю самореалізацію важливою складовою професійної діяльності, але не надаю їй великого значення	2
Самореалізація є лише незначною частиною моєї діяльності, тому не є важливою	3
Самореалізація не відіграє ніякої ролі у власній професійній діяльності, адже є більш важливі чинники професійних обов'язків	4

Проведений аналіз запропонованих викладачам тверджень дає підстави стверджувати, що науково-педагогічні працівники віддають перевагу самореалізації як умові, яка допомагає будувати власну кар'єру та гармонійно почуватися на роботі. Проте, останнє місце викладачі відвели твердженню про те, що самореалізація не відіграє ніякої ролі у власній професійній діяльності, адже є більш важливі чинники професійних обов'язків. Як бачимо, така ситуація потребує розробки низки науково-методичних заходів і здійснення науково-методичного супроводу професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ.

Стосовно поняття «професійно-педагогічної самореалізації викладача», який запропоновано розкрити в наступному запитанні опитувальника, науково-педагогічні працівники майже одностайно ототожнювали її з професійними знаннями, уміннями та навичками. Деякі викладачі доповнили відповідь висловлюваннями: професійно-педагогічна самореалізація – це «збалансоване й гармонійне розкриття всіх аспектів професійного життя особистості» (20,3 %), «показник особистісної та професійної зрілості» (19,7 %), «гармонійне поєднання професійної майстерності та особистих чинників» (38 %), «постійне надбання професійного досвіду» (20,3 %), «одна з форм професійного саморозвитку у поєднанні із самопрезентацією» (9,4 %). Дехто із викладачів (3,7%) не зміг сформулювати власне твердження, оскільки на їхню думку попереднє запитання стосовно визначення самореалізації нічим не відрізняється від поняття професійно-педагогічної самореалізації викладача. Це свідчить про те, що викладачі інтуїтивно відчують зміст поняття «професійно-педагогічна самореалізація викладача», але їм важко його сформулювати, не ототожнюючи з іншими суміжними поняттями.

Усі викладачі розкрили зміст запитання, яке стосувалося факторів, що впливають на професійно-педагогічну самореалізацію. Серед факторів, які впливають і заважають професійно-педагогічній самореалізації респонденти найчастіше називаються такі: «не вистачає часу» (38 %), «не замислювався над цим» (26 %), «не розумію, як це зробити» (24 %) і таке інше.

Аналіз запитання щодо умов, які забезпечують успішну професійно-педагогічну самореалізацію викладача, виявив, що головними з них викладачі називають «бажання стати професіоналом» (49,6%), «бажання оволодіти професією викладача-андрагога»

(44,6%), «прагнення до постійного саморозвитку на засадах самопізнання» (43,2%), «матеріальна винагорода» (29,6%), що свідчить про досить високе прагнення до професійної самореалізації.

Розкриваючи умови, які створені у навчальному закладі для здійснення професійно-педагогічної самореалізації викладачів, ми згрупували відповіді за такими твердженнями:

- взаємоповага і взаємодопомога у розв’язанні професійних проблем;
- підтримка з боку адміністрації;
- наявність навчально-методичного забезпечення;
- сукупність цінностей, на основі яких викладачі можуть працювати в колективі, в команді, підтримуючи доброзичливі стосунки між собою;
- культурні традиції, які існують тривалий період у закладі;
- обмін професійно-педагогічним досвідом.

На рис. 1. «Результати відповідей респондентів щодо умов, які створені у навчальному закладі для здійснення професійно-педагогічної самореалізації викладачів» видно, що викладачі віддають перевагу таким умовам, як: «підтримка з боку адміністрації» (38,7%), «взаємоповага і взаємодопомога у розв’язанні професійних проблем» (29,3%), «сукупність цінностей, на основі яких викладачі можуть працювати в колективі, у команді, підтримуючи доброзичливі стосунки між собою» (10,7%) та «культурні традиції, які існують тривалий період у закладі» (2,6%). Заслугує на увагу той факт, що ніхто з опитуваних не виокремив таку умову, яка стосується науково-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, який сприяє розвитку ІК-компетентності.

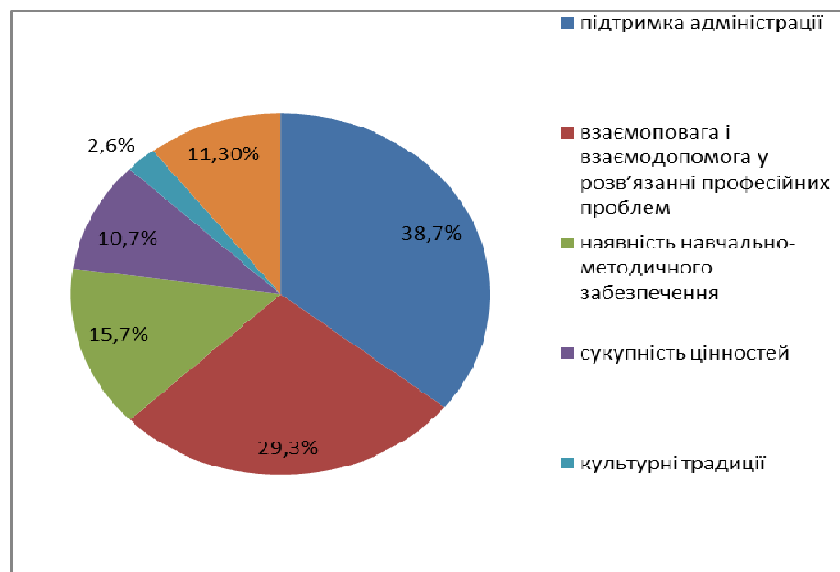

Рис.1. Результати відповідей респондентів щодо умов, які створені у навчальному закладі для здійснення професійно-педагогічної самореалізації викладачів

Наступне запитання – від кого (чого) залежить результативність професійно-педагогічної самореалізації – виявилось для викладачів дещо складним у міру роздумів, оскільки запропоновані нами твердження ми запропонували поранжувати за такими відповідями: «так», «скоріше так», «вагаюсь відповісти», «скоріше ні», «ні». Встановлено, що на запитання, чи залежить від адміністрації закладу і керівника структурного підрозділу (кафедри) результативність професійно-педагогічної самореалізації 24 % респондентів вважають, що «так»; твердження щодо високої

заробітної плати виокремило 46,6 % викладачів, які вважають, що це скоріше «так», ніж «ні»; позиція щодо залежності від самого викладача 13,1 % опитуваних вважають, що скоріше «так», ніж «ні».

Останнє запитання опитувальника «Які б із запропонованих професійних якостей Ви б хотіли розвивати першочергово?» полягало в тому, що потрібно було із запропонованих відповідей, обрати ті, які найбільш значущі для викладача на період виконання професійних обов'язків. Здебільшого респонденти акцентували на твердженнях «вирішувати складні професійні та соціальні ситуації» (50,3 %), «аналізуючи конкретну ситуацію, вибирати оптимальні варіанти рішень» (19,7%). Лише 20,3 % викладачів вказують на розвиток ІК-компетентності і 29,7 % респондентів виділяють «швидко оволодівати потрібною інформацією». Наведені дані є свідченням поверхових знань викладачів про значення, можливості й ресурси інформаційно-комунікаційних технологій для професійно-педагогічної самореалізації.

Опанування викладачами змістового модуля «*Освітній потенціал закладів післядипломної педагогічної освіти щодо професійно-педагогічної самореалізації науково-педагогічних працівників*» передбачало ознайомлення й опрацювання лекційного матеріалу щодо сутності професійно-педагогічної самореалізації викладача в умовах інформаційно-комунікаційного простору. Викладачі мали змогу усвідомити, що результатом професійного розвитку особистості є його професійна самореалізація, яка супроводжується змінами власної мети і цінностей, проекцією індивідуального контексту на рівень професійно-особистісний.

Попри це, вивчення зазначеного вище модуля дозволило учасникам дистанційного навчання усвідомити, що професійно-педагогічна самореалізація є усвідомленим, цілеспрямованим процесом розкриття й актуалізації сутнісних сил особистості в професійно-педагогічній діяльності і забезпечує саморозвиток викладача й виражається в готовності до здійснення професійної діяльності на основі діалогічного взаємодії з інформаційно-комунікаційним середовищем закладу.

Актуальною темою презентованого модуля постала інформація щодо сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як чинника модернізації системи післядипломної педагогічної освіти. Викладачі під час вивчення лекційного матеріалу мали можливість ознайомитися із сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями; проаналізувати та виявити потенційні можливості ІКТ, адаптовані для створення мультимедійного супроводу лекційно-практичних занять, вебінарів, вебконференцій, організації разових або постійно діючих Інтернет-тренінгів і дистанційних курсів на базі навчального закладу, корпоративного навчання, підвищення власної ІК-компетентності тощо. Наразі наголошувалось, що використання викладачами потенційних можливостей ІКТ має достатні можливості для організації ефективного навчання в закладах післядипломної педагогічної освіти, інтерактивного спілкування між вчителями – слухачами курсів підвищення кваліфікації та науково-педагогічними працівниками.

Також на цьому етапі навчання викладачі навчались складати власний план самовдосконалення як одну з форм професійно-педагогічної самореалізації, поповнювати власний професійно-педагогічний арсенал інтерактивними формами та методами навчання засобами ІКТ, як-от: лекція-тренінг, лекція-дослідження, лекція-презентація, відеолекція, практичні заняття в режимі on-line тощо. За результатами опанування цього модуля викладачі продемонстрували вміння пояснювати сутність понять «інформаційно-комунікаційні технології», «комп'ютерні технології», «мультимедійні технології» «телекомунікаційні технології», «блог», «підшивка» тощо; аналізувати можливості кожного виду ІКТ для здійснення професійно-педагогічної

самореалізації викладачів; обирати платформи для створення навчально-методичного ресурсу для дистанційного навчання.

Навчання викладачів за тематичним модулем «*Проектування процесу професійно-педагогічної самореалізації викладача*» сприяло ознайомленню академічної аудиторії з ІКТ підтримкою формальної (електронні публікації, електронні журнали, електронні монографії, електронні конференції) та неформальної (електронні наукові форуми, блоги та соціальні мережі) наукової комунікації викладачів під час здійснення професійно-педагогічної діяльності.

У розрізі опанування зазначеного вище модуля викладачам пропонувалося ознайомитися з методичними рекомендаціями щодо створення веб-портфоліо викладача (автор С. Панюкова), які подавалися у вигляді гіперпосилання. Викладачі мали можливість детально ознайомитися з можливостями файлового хостингу Google Drive, де є можливість конструювання портфоліо, збору та зберігання звітності про успіхи й досягнення як власні, так і групи/класу учнів, студентів. Суттєвою для педагогічних працівників стала інформація щодо змістового наповнення веб-портфоліо. Викладачі під час систематизації знань щодо створення такої форми звітності навчилися розрізняти особисте портфоліо, портфоліо досягнень, портфоліо відгуків, портфоліо документів та інші види.

Названий модуль надавав можливість викладачам ознайомитися з існуючими на сайтах інститутів післядипломної педагогічної освіти віртуальними методичними формами роботи, а саме: педагогічні інтернет-школи, віртуальні спільноти, інтернет-школи педагогічної майстерності, віртуальні кабінети та інші. Під час заняття наголошувалося, що створені та існуючі віртуальні форми роботи надають істотні можливості побудови відкритої системи безперервної освіти, а своєчасний доступ до необхідної інформації покращує та робить пізнавальну діяльність викладачів більш ефективною.

Під час дистанційних практичних занять викладачі мали можливість створити власні віртуальні методичні ресурси й наповнити рубрики інформацією щодо проблем навчання і виховання; продемонструвати володіння основними ІК-компетенціями (здатність працювати з інформацією; вибудовувати послідовність розв'язання проблеми, використовуючи програмне забезпечення; використовувати мережеві ресурси з метою співробітництва й установлення контактів із колегами з інших установ для проведення аналізу і пошуку вирішень освітніх проблем) та методичними прийомами викладу матеріалів в Ітернет-просторі, логічно висвітлювати основний задум власної творчої роботи; ґрунтовно доводити основні результати власного дослідження; змістовно та коректно відповідати на сторінках форуму на запитання колег.

Як результат одного з таких дистанційних практичних занять, є створення *педагогічного історичного клубу вчителів суспільствознавства Черкаської області «КЛІО»* (<http://klio.klasna.com>) [10] (далі – Клуб), який розміщено на платформі Класна.ком (<http://chipo.klasna.com>). Організація роботи з педагогами у такий спосіб спрямована на підвищення рівня методичної компетентності і самореалізації вчителів історії та суспільствознавства. Модератором Клубу є Н. Степанова, кандидат філософських наук, доцент кафедри професійного розвитку педагогів, методист лабораторії гуманітарних дисциплін КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Робота Клубу побудована так, що визначаються найактуальніші питання, які проходять обговорення, консультування і потім обирається тема проекту, над яким працюють всі учасники (<http://klio.klasna.com/uk/site/proekti.html>). Наприклад, у 2016 році Україна відзначала 25-річчя Незалежності, тому учасники «КЛІО» створили

інформаційно-просвітницький проект «Україна незалежна: 25 років!». У 2017 році Указом Президента України було оголошено Рік Японії в Україні, відповідно був підготовлений однойменний просвітницький проект. У цьому ж році виповнювалося 500 років від проголошення Реформації, 100 років від початку Української революції 1917-1921 рр., подій, які теж стали об'єктами уваги для педагогів-учасників Клубу (див. рис. 2).

Педагогічний клуб учителів історії "КЛІО"
Черкаської області

Словоно > Методична робота > Проекти

Проекти

Спрямована сучасної освіти на профільне навчання робить знання і застосування методу проектів надзвичайно актуальним, адже використання цього методу максимально наближує до реальних потреб життя, сприяє формуванню необхідних компетентностей та професійному самовизначенню особистості.

Метод проектів був запропонований і розроблений американським філософом Джоном Дьюї у першій половині XX ст. Він запропонував будувати навчальний процес на активній основі, спираючись на цілеспрямовану діяльність слухачів з урахуванням їх особистої зацікавленості в цих знаннях.

Проектні технології у навчанні

Метод проектів – це освітня технологія, яка націлена на придбання знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування специфічних вмінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Проектне навчання реалізується при наявності таких умов:

- Організаційні**
Наявність значимої проблеми і пошук шляхів її вирішення.
- Навчальні**
розподіл ролей і відповідальність всіх учасників проекту, колективне планування роботи.
- Методичні**
змістова частина проекту чітко структурована, алгоритмічна, застосовується варіативність методів, прийомів, вправ.
- Психологічні**
участь у проекті може бути учасників одного віку (групи, професії), так і різних, де передбачається різноманітне, інтелектуальне спілкування й співробітництво.

Проектні технології у навчанні та вихованні підростаючого покоління

- > Про педагогічний клуб "КЛІО"
- > З перших уст
- > Методична робота
- > Наша команда
- > Проекти
  - Черкащина ювілейна - до 60-річчя області
  - Слава Кобзареві
- > Ділимося досвідом
- > Історичне краєзнавство
- > Засідання Клубу-2012
- > Україна незалежна: 25 років!
- > Черкащина у добу Української революції 1917-1921 років
- > Реформація - рух, який змінив світ
- > 2017 - рік Японії в Україні
- > Педагогічна скарбниця Черкаського краю

Рис. 2. Проектні технології у навчанні та вихованні підростаючого покоління

Учасники Клубу постійно знайомляться з педагогічними новинками у сфері інформаційних навчальних технологій; навчаються працювати і електронними навчальними засобами з історії, правознавства, громадянської освіти, якими забезпечена сучасна українська школа; опрацьовують законодавчо-нормативні документи, інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України, які стосуються історичної, правової та громадянської освіти; готують матеріали для участі у професійних конкурсах і освітніх виставках; обговорюють практичні надбання як учителів історичної галузі області, так і вітчизняних та зарубіжних колег (див. рис. 3).

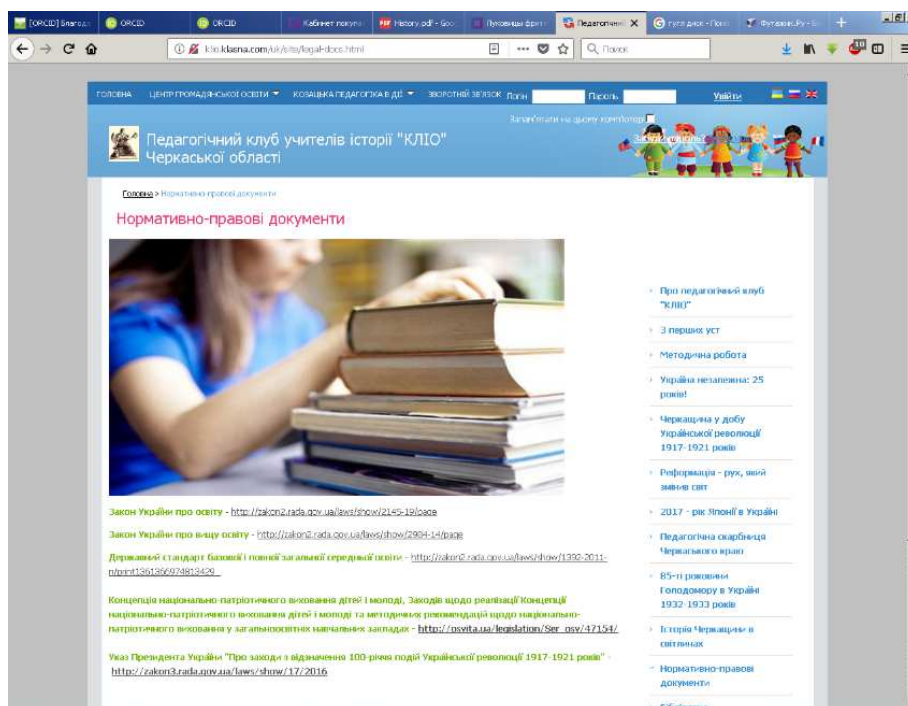

Рис. 3. Поповнення сторінки «Нормативно-правові документи»

Отже, зазначене вище свідчить, що Інтернет-клуб «КЛІО» спрямований на підвищення методичної компетентності та професійної майстерності вчителів історії, правознавства та громадянської освіти за допомогою використання технологій критичного мислення, кооперативного навчання, інформаційно-комунікаційних. Вони допомагають учителеві формувати інформаційно-історичні, інформаційно-правові предметні знання, цінності, що дають можливість установити зв'язок між знаннями та ситуацією, ідентифікувати стан проблеми й успішно розв'язати її.

Опанування викладачами теми «Хмарні технології в освітньому процесі» сприяло закріпленню знань щодо важливості створення мультимедійних презентацій, навчальних відео для підтримки освітнього процесу; набуттю та закріпленню вмінь щодо розміщення матеріалів на слайдах, перегляду мультимедійної презентації на будь-якому з етапів її створення; переходу між слайдами, створення та налаштування відображення напису як на окремих, так і на всіх слайдах, редагування та форматування тексту, використання хмарних технологій в освітньому процесі.

Таким чином, викладачі мали можливість на практиці створити міні-проект мультимедійної презентації навчального характеру, дібрати графічні та відео-матеріали, завантажити з Інтернету ресурси, відео-фони, заставки, футажі; ознайомитися з необхідністю й технологією запису мультимедійної презентації у форматі відео, зробити гіперпосилання тощо.

Під час викладання дистанційного спецкурсу «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ» нами використовувалися завдання творчо-пізнавального характеру, які сприяли застосуванню педагогами здобутих знань та навичок у власній професійно-педагогічній діяльності. Наприклад, викладачам пропонувалося відібрати для свого заняття такий матеріал, який би давав «ключ» до освоєння обраної теми лекції, використовуючи метод кроссенсу; створити та розробити за допомогою спеціальної форми, підготовленої у Google Forms, анкету «Самооцінка

навичок володіння основними офісними додатками», де викладачі самі можуть за певною шкалою (0-2) оцінити власний рівень володіння конкретними навичками роботи з MS Word, MS Power Point, MS Exel, а також роботу в мережі Internet; розміщення на блозі чи сайті навчального закладу цифрових дидактичних матеріалів, підготовлених викладачами для проведення практичних занять та інші.

Наголосимо, що окрім лекційно-практичних занять, важливу роль ми відводили питанням для самостійного вивчення та осмислення, а також пропонували учасникам дослідно-експериментальної роботи завдання для самоаналізу та самоконтролю. Наприклад, ми пропонували колегам ознайомитися з функційними можливостями програми ProShow Prooducer. Обираючи цей програмний засіб, ми керувалися кількома важливими характеристиками: доступність і легкість у користуванні і, водночас, неосяжний простір для творчості. Враховуючи той факт, що у кожного викладача є велика кількість світлин, саме за допомогою програми ProShow Prooducer можна додати до них ефекти анімації чи створити 3-D композиції будь-якого рівня складності.

Результативному опануванню пропонованого нами дистанційного спецкурсу сприяла *індивідуальна самостійна робота* науково-педагогічних працівників, яка полягала в опрацюванні теоретичного матеріалу, створенні електронної збірки матеріалів із досліджуваного питання, написанні міні-проекту за обраною у контексті дослідження темою. З метою підвищення результативності самостійної роботи викладачів з опанування дистанційного спецкурсу у рубриці «Актуальні питання інноваційної педагогіки» Електронної бібліотеки Черкаського освітянського порталу (<http://library.ippro.com.ua>) нами були запропоновані й розміщені науково-методичні напрацювання з проблеми дослідження, зокрема «Розвиток аксіологічної культури особистості в умовах нової освітньої парадигми», «Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах інформаційно-комунікаційного простору» (<http://library.ippro.com.ua/index.php/1>).

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, пропонований дистанційний спецкурс «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ» не лише забезпечував опанування викладачами відповідної теорії, а й сприяв підвищенню рівня пізнавальних інтересів із питань самореалізації особистості, розвиненості ІК-компетентності шляхом набуття необхідних для здійснення професійно-педагогічної діяльності вмінь та навичок, мотиваційної привабливості навчання й визначення ефективності власної професійної траєкторії щодо здійснення професійно-педагогічної самореалізації, а також сприяв розвитку важливих для цього особистісних професійно-значущих якостей. Означене вище вможливило висновок про те, що матеріал пропонованого спецкурсу може бути корисним для науково-педагогічних працівників і педагогів під час здійснення неперервного процесу професійно-педагогічної самореалізації.

Наступним етапом нашого дослідження буде представлення результатів та практичних розробок у контексті опанування дистанційного спецкурсу «Особливості професійно-педагогічної самореалізації викладача засобами ІКТ».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротинко, Г. С. Молодих, Н. Є. Твердохлебова, *Дистанційний навчальний процес*, Навчальний посібник, Київ Міленіум, 292 с, 2005.
- [2] Указ Президента України від 20.10.2005 № 1497/2005 «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій», Урядовий кур'єр № 11(207), 2005.

- [3] Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки, Офіційний вісник України, с.40, № 49, 2005.
- [4] Н. Є. Твердохлебова, "Стратегії ресурсного наповнення інформації викладачами для дистанційних курсів", *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць*, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Випуск 4, с. 49-54, 2001.
- [5] Є. С. Барбіна, "Формування педагогічної майстерності в системі безперервної педагогічної освіти": *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук*, Київ, 36 с, 1998.
- [6] А. І. Кузьмінський, *Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика*, Черкаси, 290 с, 2002.
- [7] В. І. Луговий, *Педагогічна освіта в Україні: структура, функції, тенденції розвитку*, Київ, МАУП, 196 с, 1994.
- [8] О. Е. Коваленко, *Методика професійного навчання*, підруч. для студ. вищ. навч. закл., Харків, НУА, 360 с, 2005.
- [9] Н. М. Лосєва, "Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема": *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук*, Харків, 43 с, 2007.
- [10] Педагогічний клуб учителів історії «КЛІО» Черкаської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.microsoft.com. Дата перегляду: Лютий, 02, 2018. <http://klio.klasna.com/uk/site/index.html>

Матеріал надійшов до редакції 08.05.2018 р.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ СРЕДСТВАМИ ИКТ В МЕЖКУРСОВОЙ ПЕРИОД

Михальчук Елена Александровна

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры педагогики высшей школы и образовательного менеджмента

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого, г. Черкассы, Украина

ORCID ID 0000-0001-6991-0588

mikhalchyklena@gmail.com

Николаеску Инна Александровна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого, г. Черкассы, Украина

ORCID 0000-0002-7040-986X

nikolaesky@ukr.net

Степанова Наталия Михайловна

кандидат философских наук, доцент кафедры профессионального развития педагогов

КОУ «Черкасский областной институт последипломного образования педагогических работников

Черкасского областного совета», г. Черкассы, Украина

ORCID 0000-0002-6842-629X

stepanova76@ukr.net

Аннотация. В статье рассмотрена проблема профессионально-педагогической самореализации преподавателей учреждений последипломного педагогического образования средствами информационно-коммуникационных технологий. Обоснована актуальность создания и внедрения в образовательный процесс учреждений последипломного педагогического образования дистанционного спецкурса «Особенности профессионально-педагогической самореализации преподавателя системы последипломного педагогического образования средствами ИКТ». На основании анализа научных работ, синтеза учебно-методических идей, обобщения собственного опыта педагогической работы представлен ориентировочный тематический план спецкурса. Описано информационное наполнение тематических модулей дистанционного спецкурса. Отмечено, что эффективность внедрения и использования в образовательной практике институтов последипломного педагогического образования дистанционного спецкурса зависит от уровня профессионального образования и ИК-компетентности преподавателей.

Акцентовано внимание на сочетании теоретических, практико направленных заданий, а также заданий, которые имеют творчески креативный характер. Отмечено, что дистанционный спецкурс содержит не только теоретико-практическое содержание, но и вопросы для самостоятельного изучения и осмысления. Значительное внимание во время освоения дистанционного спецкурса уделено индивидуальной самостоятельной работе преподавателей. Обоснованно идею о том, что эффективность внедрения дистанционного спецкурса будет зависеть от уровня начальных знаний, который предполагает владение преподавателями базовыми знаниями по основам компьютерной грамотности, наличие доступа к сети Интернет и необходимое техническое обеспечение. Работа имеет междисциплинарный характер, поэтому написана на пересечении проблемных сфер педагогики, психологии, философии, информатики. Такой взгляд будет интересным для специалистов в области профессионального образования и информатизации.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая самореализация преподавателя; последипломное педагогическое образование; информационно-коммуникационные технологии; дистанционный спецкурс; мультимедийные презентации.

THE PECULIARITIES OF TEACHERS' PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL SELF-REALIZATION BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INTERCOURSE TIME

Olena O. Mykhalchyk

PhD of Pedagogical Sciences,

Associate professor at the Department of High School Pedagogy and Educational Management

Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-6991-0588

mikhalchyklena@gmail.com

Inna O. Nikolaesku

PhD of Pedagogical Sciences, Associate professor at the Department of Preschool Education

Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

ORCID 0000-0002-7040-986X

nikolaesku@ukr.net

Nataliia M. Stepanova

PhD of Psychology Sciences, Associate professor at the Department of Teacher's Professional Development

Municipal Educational Institution of Cherkassy Regional Council «Cherkassy In-service Teacher Training Institute», Cherkasy, Ukraine

ORCID 0000-0002-6842-629X

stepanova76@ukr.net

Abstract. In the article the problem of teachers' professional and pedagogical self-realization in establishments of postgraduate pedagogical education by means of information and communication technologies is highlighted. It is substantiated the actuality of creation and introduction the distance special course «The peculiarities of teacher's professional and pedagogical self-realization in the system of postgraduate pedagogical education by means of information and communication technologies» in the educational process of postgraduate pedagogical education establishments. On the basis of analysis of research works, synthesis of educational ideas, generalization of own experience of pedagogical work the oriented plan of the special course is presented. The authors describe the information filling of the thematic modules of the distance special course. It is pointed out that the efficiency of introduction and usage of the distance special course in educational practice of postgraduate pedagogical education establishments depends on the level of teacher's pedagogical education, as well as their information and communication competency. The attention is stressed on the combination of theoretical, practical tasks, and also tasks that have creative character. It is noted that distance special course contains not only theoretical and practical contents, but questions for self-study and comprehension, tasks for self-examination and self-control. Learning the distance special course the great attention is paid to teachers' individual independent work. It is substantiated an idea that the efficiency of introduction of the distance special course will depend on teachers' initial

knowledge on computer literacy, access to the Internet and necessary hardware. The article is interdisciplinary, so it has been written on crossing the problems in different spheres: pedagogy, psychology, philosophy, informatics.

Keywords: teachers' professional and pedagogical self-realization; postgraduate pedagogical education; information and communication technologies; distance special course; multimedia presentations.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. M. Kukharenko, N. H. Syrotynko, H. S. Molodykh, N. Ye. Tverdokhlebova, Distance learning process, *Navchalnyi posibnyk Kyiv Milenium*, 292 s, 2005. (in Ukrainian).
- [2] Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.10.2005 № 1497/2005 «On the priority tasks for the implementation of the latest information technologies», *Uriadovyi kurier* № 11(207), 2005. (in Ukrainian).
- [3] Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «On Approval of the State Program “Information and Communication Technologies in Education and Science” na 2006-2010 roky? Ofitsiyni visnyk Ukrainy, s.40, № 49, 2005. (in Ukrainian).
- [4] N. Ye. Tverdokhlebova, Strategies for resource filling information by teachers for distance courses, *Kompiuterno-orientovani systemy navchannia: zb. nauk. prats*, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova, Vypusk 4, s. 49-54, 2001. (in Ukrainian).
- [5] Ye. S. Barbina, Formation of pedagogical skills in the system of continuous pedagogical education: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra. ped. nauk, Kyiv, 36 s, 1998. (in Ukrainian).
- [6] A. I. Kuzminskyi, Postgraduate Pedagogical Education: Theory and Practice, Cherkasy, 290 s, 2002. (in Ukrainian).
- [7] V. I. Luhovyi, Pedagogical Education in Ukraine: Structure, Functions, Trends in Development, Kyiv MAUP, 196 s, 1994. (in Ukrainian).
- [8] O. E. Kovalenko, Methodology of professional training, pidruch. dlia stud. vysch. navch. zakl. Kharkiv NUA, 360 s, 2005. (in Ukrainian).
- [9] N. M. Losieva, Self-realization of teacher in higher educational establishment as a general pedagogical problem, avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra. ped. nauk, Kharkiv, 43 s, 2007. (in Ukrainian).
- [10] Pedahohichnyi klub uchyteliv istorii «KLIO» Cherkaskoi oblasti [online]. Available: <http://klio.klasna.com/uk/site/index.html> (in Ukrainian).

